SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2847

av Ulrika Westerlund m.fl. (MP)

Översyn av den rättspsykiatriska vården och begreppet allvarlig psykisk störning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en bred översyn av kriterierna för rättspsykiatrisk vård och begreppet allvarlig psykisk störning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minska belastningen på Kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Under senare år har vi sett en rad uppmärksammade mord, där svårt psykiskt sjuka män attackerar och dödar kvinnor. Dessa grova brott visar att en del människor lider av så svår psykisk sjukdom att rehabilitering inte är möjlig inom en överskådlig tid. Eller att risken att de begår allvarliga brott där de kommer att skada andra människor är överhängande. I de fallen är det motiverat att hålla dem borta från allmänheten.

Vi behöver göra mycket för att få slut på det våld som dödar kvinnor. För Miljöpartiet är det centralt att se över rättspsykiatrin.

Enligt den nuvarande rättstillämpningen är det juridiska begreppet allvarlig psykisk störning, vilket krävs för att få rättspsykiatrisk vård, i huvudsak knutet till psykotiska tillstånd. Samtidigt visar både forskning och rättspsykiatrisk praktik att andra svåra psykiatriska tillstånd kan innebära lika hög risk för allvarligt våld. Vi behöver därför på

nytt pröva om dagens avgränsning är tillräcklig för att i längden kunna skydda liv och förebygga grova våldsbrott.

Miljöpartiet vill göra en bred översyn av kriterierna för rättspsykiatrisk vård och begreppet allvarlig psykisk störning. Vi menar att syftet bör vara att säkerställa att, när det är proportionerligt och nödvändigt, kunna döma till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning i fall där personer bedöms ha en allvarlig problematik och kan utgöra en allvarlig fara för sig själv och andra. Det skulle möjliggöra att personer som begått allvarliga brott på grund av psykisk sjukdom får vård, men också att en person som expertisen bedömer som mycket farlig och där risken för återfall är stor, inte släpps ut.

Samhället måste ständigt arbeta med att motarbeta stigmatisering av människor med psykisk ohälsa, och samtidigt säkerställa att avvägningar som görs gällande risk för att någon kommer till skada är balanserade och rättssäkra. Vi behöver bli bättre på att hantera uppenbart livsfarliga situationer innan våldet sker.

Samtidigt behöver samhället bli bättre på att fånga upp och behandla psykisk ohälsa. Vi ser i allt fler fall att gärningspersonen har en bakgrund av psykisk ohälsa och vid upprepade tillfällen varit i kontakt med psykiatrin och vården. Samtidigt är köerna till psykiatrin långa och finansieringen har urholkats. Över hälften av regionerna har genomfört nedskärningar inom psykiatrin under 2023 och/eller 2024 - samtidigt som de som söker psykiatrisk vård blir fler. Betydligt större resurser behöver tillföras psykiatrin, dels för att stärka psykiatrins grunduppdrag med att genomföra utredningar och därmed korta kötiderna. Dels behövs stärkta resurser till att genomföra behandlingar, både på lång sikt och att omhänderta personer i en akut fas.

En översyn av kriterierna för rättspsykiatrisk vård och begreppet allvarlig psykisk störning, skulle också kunna bidra till att minska belastningen på Kriminalvården om fler döms till rättspsykiatrisk vård i stället för fängelse. Idag är situationen på Sveriges häkten och anstalter akut - överbeläggningar gör att risken för hot och våld ökar både mellan intagna och personal och den snabba expansionen riskerar att försämra vårdkvalitén och det återfallsförebyggande arbetet. Kriminalvårdens egna beräkningar utifrån den senaste mandatperiodens förda politik visar att antalet platser på häkten och anstalter behöver uppgå till hela 45 000 inom 15 år. Om denna utveckling realiseras kommer Sverige, mätt i antal frihetsberövade per 100 000 invånare, på knappt två decennier gå från en fängelsepopulation i nivåer jämförbara med våra nordiska grannländers till att ligga i nivå med länder som Turkiet och Ryssland. Samtidigt ska

bemanningstätheten kraftigt minska. Detta trots att hög personaltäthet med gedigen kunskap och erfarenhet är en förutsättning för att både minska återfall i kriminalitet och skapa en god miljö på häkten och anstalter för både personal och intagna.

Kriminalvårdens egna analyser visar tydligt att det är Tidöregeringens omfattande strafformer som kommer leda till att fängelserna fylls på i en snabbare takt än Kriminalvården rimligen kan hantera. Det är kontraproduktivt - och inte heller möjligt att genomföra i praktiken. Miljöpartiet vill fortsätta stärka Kriminalvårdens resurser för att myndigheten ska kunna växa, utvecklas och förbättras. Samtidigt behöver vi vidta en mängd åtgärder för att minska belastningen på anstalterna. Att se över den rättspsykiatriska vården och begreppet allvarlig psykisk störning kan vara en del. Vi vill också låta fler avtjäna sitt straff genom elektronisk övervakning och stärka Kriminalvårdens förutsättningar att arbeta med rehabilitering och avhopparprogram så att färre återfaller i brott. Att inte låta dömda omyndiga personer avtjäna sina straff hos Kriminalvården kan också avlasta. Miljöpartiet vill dessutom göra en samlad översyn av brottsbalken. En sådan utredning bör bland annat få i uppdrag att granska genomförda Tidöreformer inom det straffrättsliga området för att säkerställa att Sverige får en lagstiftning på det straffrättsliga området som är proportionerlig och effektiv. Syftet med straff är att brottsligheten ska minska, så att färre personer blir brottsoffer i framtiden. Utredningen kan bland annat få i uppdrag att analysera vilka reformer som kan behållas och vilka som kan dras tillbaka eller utvecklas i syfte att minska belastningen på häkten och anstalter.

Ulrika Westerlund (MP)

Ajda Asgari (MP) *Janine Alm Ericson (MP)*